SLET SOKOLSTVA v BRNĚ
VE DNECH 28. A 29. ČERVNA 1914

MORAVSKÝ ROK

PROVEDEN V PONDĚLÍ DNE 29. ČERVNA 1914

POŘAD: NOVÝ ROK / FAŠAŇK / VYNÁŠENÍ SMRTI / VÍTÁNÍ JARA / SMRTNÁ NEDĚLE / MRSKUT / KRÁLOVNIČKY / JÍZDA KRÁLŮ / SVATBY / DOŽATÁ / ZBOJNICKÁ / HODY

* CENA VÝTISKU 50 HALÉŘŮ *
NÁKLADEM SLETOVÉHO VÝBORU * TISKL ANT. ODEHNAL V BRNĚ

Slet Sokolstva v Brně 28. a 29. června 1914.

MORAVSKÝ ROK

PROVEDENÝ V PONDĚLÍ 29. ČERVNA 1914.

POŘAD: NOVÝ ROK / FAŠAŇK / VYNÁŠENÍ SMRTI / VÍTÁNÍ JARA / SMRTNÁ NEDĚLE MRSKUT / KRÁLOVNIČKY / JÍZDA KRÁLŮ SVATBY / DOŽATÁ / ZBOJNICKÁ / HODY.

74

* CENA VÝTISKU 50 HALÉŘŮ. *

NÁKLADEM SLETOVÉHO VÝBORU. * * * TISKEM ANT. ODEHNALA V BRNĚ.

NĚKOLIK SLOV ÚVODNÍCH.

Morava jest nejrázovitější a nejpůvabnější zemí mocnářství podunajského. Vedle míst plných skvělých historických a stavebních památek, hradů, zámků a zřícenin, vedle rozkošných, přímo zasněných krajin rovinných, vedle velebných horstev na místě prvním s naší pýchou: malebnými Bezkydy, právě tak s jich velikány, jako ztichlými, ku klidu a osvěžení zvoucími horami valašskými — má Morava ještě mnohé, čím nemůže se chlubiti téměř již žádná ze zemí západních: Má svůj rázovitý, starodávný, malebný a nádherný kroj, hlavně ještě na Valašsku, již jenom částečně na Hané, vesměs pak ještě na celém Slovensku. Čím dále ku hranicím uherským, tím původnější a rázovitější. Ke všemu tomuto pak prostotu, dobrosrdečnost, pohostinnost všeho svého obyvatelstva.

A přes to tato naše rázovitá i půvabná Morava jest tak málo ještě známa, ač dle úsudků odborníků právě národopisných nemělo by býti vzdělance, především ovšem českého a slovanského, jenž by Moravy neznal. To platí zrovna tak podle slov Viléma Mrštíka, jako Josefa Merhauta, kterýžto poslední také rád a nadšeně psával o zvláštní vůni Moravy.

Jest proto samozřejmo, že jest povinností všech činitelů povolaných, aby starali se o zachování, ano o rozšíření toho, čím český národ dnes již snad jediný před veškerou cizinou, před veškerým světem, jak již o něco málo výše uvedeno, chlubiti se může, totiž: rázovitého a nádherného kroje, starodávných, pěkných zvyků a obyčejů lidových, jakožto drahocenných a nenahraditelných zbytků a důkazů samostatné a staré kultury národní.

Sokol český vedle péče o tělesné zdraví, o tělesnou sílu národa má stejně důležité poslání kulturní, osvětové. A proto v památné dny prvního sletu Sokolstva v Brně odhodlal se na poznání a získání lásky ku všemu svému a starobylému i vysoce kulturnímu uspořádati v druhý den sletový »Moravský rok« — což jest: předvésti milým hostům domácím i zahraničním veškeré starodávné, svým původem do dob ještě pohanských sahajících obyčejů a zvyků, jak se

ještě dnes na Moravě od začátku do konce roku prováději. A to lidem samým, lidem osobitostí i krojem původním. Nic tu není strojeného nebo nastrojeného, vše je rázovité a originelní, jak v obcích, v následujícím pořadu uvedených, vše dnes žije, se zachovává a provádí.

Používáme pak této příležitosti, abychom co nejupřímněji poděkovali všem přispívatelům pro dílko toto, které shrnuje v sobě řadu starodávných obyčejů a zvyků, jichž pomalu nebude již pamětníků, o nichž více po různu již hojně a odborně psáno bylo, které však k takové příležitosti, jako jest tento »Moravský rok« za prvního sletu Sokolstva v Brně, pohromadě ještě vydány nebyly. Stejně radostně i upřímně děkujeme všem obcím, korporacím, jednotám sokolským i jednotlivcům, kteříž k uskutečnění myšlenky a ku zdárnému provedení její tak nadšeně a obětavě přispěli.

Na zdar!

V Brně, v červnu 1914. **Redakce.**

POŘAD A STRUČNÝ OBSAH "MORAVSKÉHO ROKU"

PROVEDENÉHO V DRUHÝ DEN SLETU SOKOLSTVA V BRNĚ,
V PONDĚLÍ DNE 29. ČERVNA 1914.

NÁVES, CHALUPY, BOUDY, LESÍK, MÁJ A J.V.

1. **NOVÝ ROK.** Služebná děvčata zaměňují služby. Jdou nebo i jedou »na novou«. Děvčata zpívají, vůz hrčí, koně řechtají a pod kola vozu a nohy koní házou za děvčaty rozbitými hrnci na znamení, kolik která potřepala nádobí.

Doma očekávají děvčata již mamičky. I sousedky se sešly. Děvčata přijíždějí. Za zpěvu slézají s vozu a nesou koláč dovnitř. Mamička na přivítanou zavdává jim »sladké« a načíná »koláč«. Každé sousedce dá kousek i děvčatům. Dle koláče, jaký je, chválí nebo haní bývalou hospodyni. A popovídají a rozcházejí se domů. Jaká asi bude nová služba.

2. **FAŠAŇK,** masopust, ostatky. Průvod výskající a verbující chasy s maškarami, doprovázen »muzikú«. Maškary: cigán, věčný žid, fašaňkový muzikant atd. Chasa provádí s maškarami rozličné špásy. Průvod k chalupě, tam chasa ptá si »smažených šišek« a na poděkování tančí »dovrtěnú«. Několik »chlapců« předbíhá průvod a donáší z hospody slaměnné (kokardy) čáky pro muzikanty. U hospody tančí se »vrtěná« za zpěvu. Hadovitý rej mužské chasy, po té »pasák« s děvčaty. »Štemování varhan« — žena přichází do hospody pro muže a tryskem odjíždí s částí chasy vůz »s pátým kolem«. Po nich i ostatní průvod opouští náves.

Po odchodu průvodu fašaňkového:

3. **TANEC »POD ŠABLE«,** jak zachoval a provádí se ještě ve Strání na Uh.-Brodsku a jinde.

4. **»PRÁVO« V ŠLAPANICÍCH.** Jest to právo jinde t. zv. ostatkové. Svěřuje se jím stárkům právo pořádku o hodech.

Následují:

Zvyky jarní a obyčeje velikonoční.

5. **VYNÁŠENÍ »SMRTI«** (Morany). V první chalupě od jižní brány figura: »čaramura«, »rohatina« i smrtolka. Děvčata i chlapci přicházejí na náves, chlapci v jisté vzdálenosti za děvčaty. Asi dvě nebo tři děvčata vnikají do chalupy a vynášejí »smrt« i »rohatinu« za zpěvu a nesou je do lesíka, kde je chasníci ukamenují. Za kamenování děvčata strachy úprkem utíkají, aby je smrt nechytla. Mezi kamenováním usekne hoch stromeček a když už jsou všichni pryč, hoch utíká za nimi se stromečkem a za zpěvu do dědiny k chalupě čís. 1. a zabodne tam stromeček do plotu nebo střechy. Tam strojí se královna.

6. **VÍTÁNÍ JARA** (slunce). Na květnou neděli časně z rána ohlašují tři děvčátka příchod jara. Na návsi úplný klid, ticho. Děvčátka, bíle oděná s rozpletenými vlasy a pokrytá vrbovými větvičkami, drží v rukou dlouhé vrbové pruty a za zpěvu třikrát probíhají návsí. Napřed každá po různu, pak pohromadě.

7. **MRSKUT.** Na velikonoční pondělí náves se opět naplní a rejem chasy rozvíří. Chasníci se žilami z vrbových prutů i z řemínků kožených rozbíhají se návsí, mrskajíce kde které děvče, ženu i staré panimámy. Za to dostává se jim pomlázky červeného vajíčka nebo kraslice. Celá ves rozvířena jest bujným veselím, smíchem a křikem. K chase dospělé přidávají se děti, šlehají se vzájemně a prosí o pomlázku.

8. **KRÁLOVNIČKY.** Mezi tím shromažďují se dívčiny, které povedou králku (královničky), a sice po různu, po 2—5. První jde král (také dívka) k domečku, vezme májíček a zaměří k máji, kde vyčkává vyvedení královny, načež král a královna provádějí rozličné, obřadné tance. Po jich ukončení král uklání se králce, bere májíček a odchází s královničkami kolem králky k druhé chalupě, kdež zpěvy a tance se opakují. Na to v obydlí královny hostina z vyprošených vajec, krupice, másla a j. v.

9. **»HONĚNÍ KRÁLE«** (jízda králů). Rovněž na svatodušní pondělí vyjíždí na náves král, obklíčen množstvím chasníků na vyšňořených koních, kteří přísně a úzkostlivě ho střeží, veden jsa dvěma podle něho jedoucími »královníky«. Před ním jede »Šerha«, drže v ruce okrášlený meč. Na návsi Šerha vyvolává různé průpovědi. Hudebníci za každou průpovědí hrají »tuš«. Z chalupy vychází hospodyně, nesouc na míse sádlo, na druhé vajíčka a kus slaniny nebo klobásy a podává vše králům. To opakuje se u všech chalup neb statků. Po skončeném vyvolávání na znamení Šerhy průvod odjíždí.

10. **VALAŠSKÁ SVATBA.** Mládenci vyprošují si u rodičů družičky a od těchto »voničky«. (Kytky za klobouk.) — Ženich se svatebčany a muzikou vychází k nevěstě. Zpěv, střelba a hudba s cimbálem. U nevěsty je zavřeno. Družba ženichů tluče na dvéře a žádá vpuštění do stavení. Pohostění u nevěsty, cesta do kostela, mládenci s družičkami, ženich s první družičkou, nevěsta s prvním mládencem. Zatahování svatebního průvodu, vyplácení jeho. Oddavky. Zpáteční cesta z kostela, přání nevěstě. Cesta do hospody, taneční veselí, stolování (hostina) u nevěsty.

11. **SLOVÁCKÁ SVATBA.** Svatební průvod vychází na náves k chalupě čís. 2. pro nevěstu. Zde obřady vyprošování, svazování a j. Od nevěsty »do kostela«, při čemž »zatahování« z kostela do hospody, oběd, podávání výslužky, načež následují hry: »na ovčáku«, »brány« a j. Na konec tanec.

12. **DOŽATÁ.** Sekáči a žnečky vracejí se na vozech z pole. Na prostředním voze věnec z obilí pro hospodáře a hospodyni. Odevzdání věnce. Hostina, proslovení, zpěv a na konec tanec.

13. **ZBOJNICKÁ.** Za »dožaté« vplíží se mezi lid zbojníci a usednou v lesíku. Rozdělávají oheň, nasazují rožeň a zpívají. Za zpěvu ozve se ostrý hvizd hlídky a hlídka přivádí muzikanta s husličkami a za ním celou bandu. Muzikanti hned musí zahrát a chlapci tančí čardáš a odzemek. Chlapci seberou hudce a za jásavého čardáše a veselého výskotu ubírají se do krčmy.

14. **HODY SLOVÁCKÉ.** Vchází hudba a svolává chasu k hodovému veselí. Hned na to přichází stárci s chasou a nastává tanec pod májem. Mezi tím přichází za sebou chasa z okolních vesnic, kterou chasa domácí vítá. Nyní teprve následuje to pravé: Slovácké hodové veselí za zpěvu, hudby a tance.

15. **MLÁCENÍ KÁČERA.** Na konec hodů vyráží na náves z hospody průvod chasy a ubírá se k domku, kde je první stárka. Zde vynesou káčera a tančí kolem něho. Pak jedou s káčerem do hospody, kde opět tanec. Káčer se odváže. V tom objeví se mlatec s ozdobeným cepem se zavázanýma očima. Naznačuje se mlácení káčera.

16. **NÁRODNÍ TANCE LIDOVÉ:** 1. Od zeme 2. Danaj. 3. Balzamina. 4. Vrtěná. 5. Tancuj, tancuj . . .

Mezi jednotlivými tanci vložky.

17. **PRŮVOD** sletištěm všech účinkujících.

„PRÁVO“ VE ŠLAPANICÍCH.

Tak jako s úctou vzpomínáme minulosti našeho národa, tak s nevšední pílí a horlivostí vyhledáváme staré památky, zvyky a obyčeje dávných těch dob, bychom z vděčnosti ku předkům našim zachovali je věkům příštím.

Též obec Šlapanice vykázati se může mnohými svéráznostmi, jak nejlépe dokázala „Výstavka“ uspořádaná místním odborem Národní jednoty pro jihozáp. Moravu v r. 1911.

Kromě četných výšivek místních, zvláštního typu, obzvláštní pozornosti těšilo se pestře ozdobené „právo“ (šavle) s ověnčenou „ferulou“ (dřevěnou lískačkou), vzpomínka to na zvláštní privilej, která udílena městům královským a několika jen málo městysům ku konci XIV. a počátkem XV. století, totiž právo odsuzovati na smrt, právo hrdelní (jus gladii).

„Právo“, s dosti značným peněžním nákladem zbudované, jakož i kroj stárků a stárek dodávají ostatkové zábavě ve Šlapanicích zcela zvláštního rázu.

Růžena Bíčova, stárka ze Šlapanic u Brna v hodovém účesu „vrčka".

Lucie Bakešová:

ZVYKY JARNÍ A OBYČEJE VELIKONOČNÍ.

VYNÁŠENÍ „SMRTI“ (MORANY).

Každý národ vynasnažuje se zvláště nyní uplatniti svůj samorostlý ráz, svou individualitu, a dobře vystihlo tuto snahu naše Sokolstvo, zvolivši si při „Sletě“ pořádati „Moravský den“.

Jak se příchod jara oslavoval v našich krajích, zbyly tu a tam některé popěvky a obchůzky dětí — avšak při „Sletě“ provede se vše tak, jak nám nejstarší babičky a dědečkové obyčeje, kdysi nimi prováděné, vysvětlovali a znázorňovali.

Na „Smrtnou neděli“ chodívaly dívky se „Smrtí“, vynášejíce ji za dědinu.

Zvyk ten prováděl se po celé Moravě, jenže v každém kraji přizpůsobovali si lidé dle svého vkusu a poměrů ustrojování „Smrti“, skládajíce při obřadu tom rozličná řikadla a popěvky.

Někde zvali „Smrt“ Čaradou, Čaramurou, Čajanou, Čarachynou, Čarabaňou, Smrtňákem, Mařenou, Muranou, Moranou, Smrtkou, Smrtolenkou, Smrtničkou, Lidičkou, Květničkou, Velkonočkou a p. — avšak zdá se, že posledních šest pojmenování tak mazlivě znících — užívalo se později při chůzi se „Smrtolenkou“, která nahrazovala Králku, když přestaly tuto voditi pod praporcem a kterou nosí dosud v mnohých dědinách; i na stromečku (na „Lítě“) mívají ji malinkou bílou, na vršičku upevněnou.

Čím více na zad, tím okázalejší, vážnější, slavnostnější byl obyčej ten pro naše venkovany, ale nový způsob žití, nový duch pomalounku vždy více a více důležitosti a váhy, kdysi posvátnému zvyku, ujímal, až klesl tento na pouhou hru a zábavu dětskou.

Od vánoc schraňovaly hospodyně vydumky, vyfuky, šupky t. j. škaroupky z vajec, dívčiny hledaly domečky ze „šnečků“ (slimáků, hlemýžďů) pro Smrtku — Čaramuru.

Byl to došek ze slámy (jakýmž kryjí se střechy chaloupek na venkově), oblečený v obnošený kroj toho onoho kraje.

Obličej malovávala obyčejně některá ze starších žen na kousek bílého plátna, nápodobujíc vyceněné zuby, červené oči, černé obočí a na hlavu navázán šátek někde bílý, jinde černý neb

Ořechovské stařenky Hudaňová a Čížková strojí k Moravskému roku „Čaramuru".

lipský květovaný. Natažené ruce nápodobeny byly též ze slámy a klásky tvořily prsty.

Došek nastrčily na hůlku a jakmile byl nastrojen, přinášela děvčata ze všech domů řetězy ze skořápek a hlemýždích domečků a celou Čaramuru ověsily a zahalily touto okrasou.

Pak nesla ji střídavě nejsilnější z dívek za zpěvu a křiku, provázena všemi kamarádkami i chasníky, kteří v malé vzdálenosti následovali, nesouce kameny na ukamenování Čaramury, za dědinu.

Při obchůzce zpívaly se popěvky rozličné, v každém kraji jiné, ale v podstatě v jádru stejné.

Na Brněnsku v Ořechovičkách zpívaly asi takto:

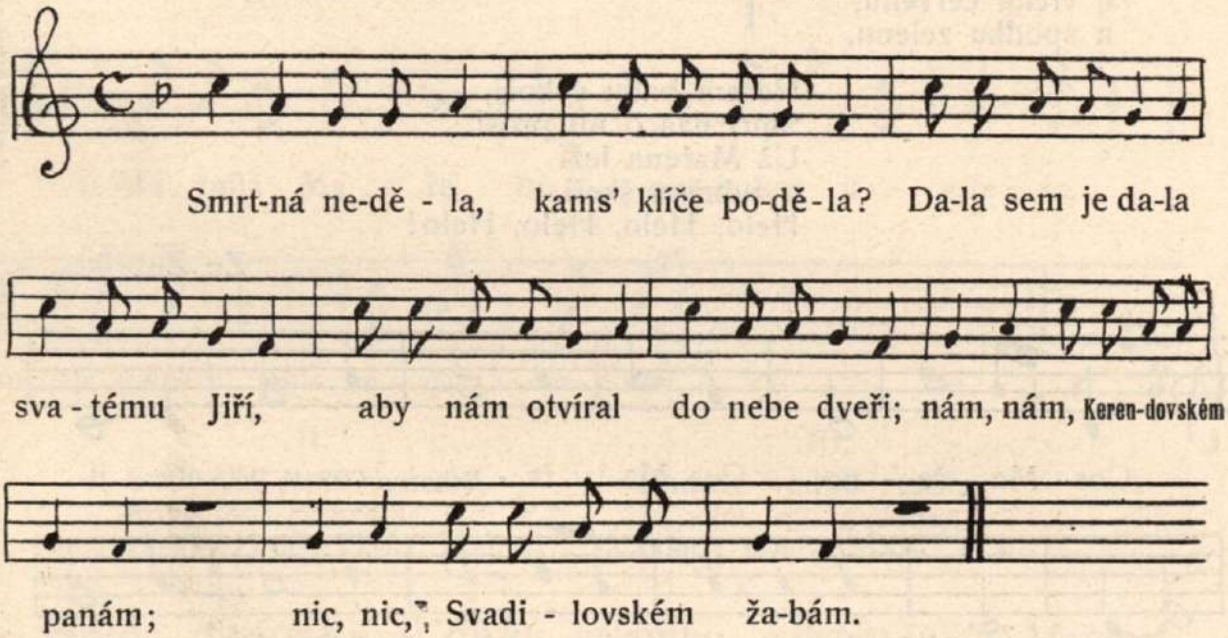

Z Mašovic na Znojemsku.

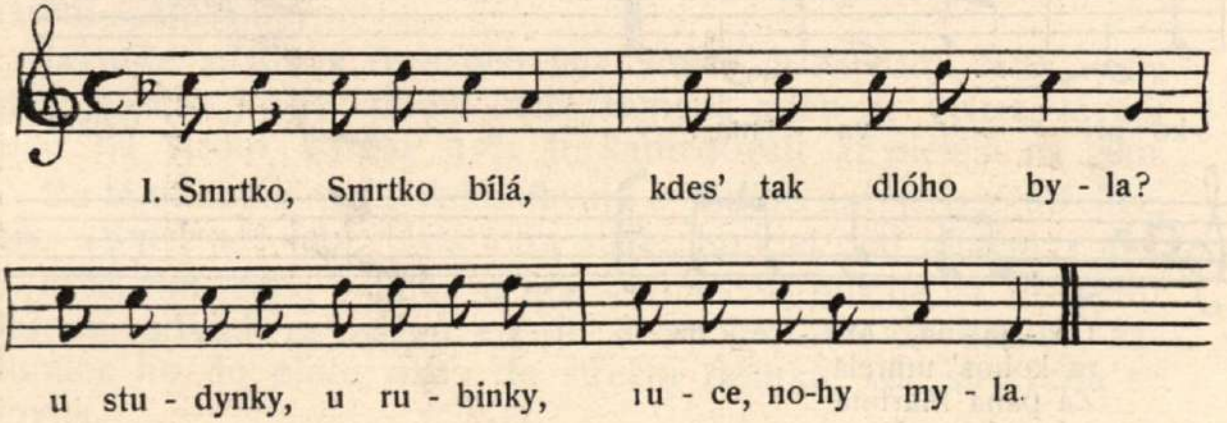

II.

Smrtolenko milá, čems je hotírala?
Zeleným lístečkem, červeným kvítečkem.

III.

Smrtonožko bílá, kam paks klíče dala?
Dala sem je dala svatemu Jiři.

IV.

Svaty Jiři stává, zemi odmykává,
aby tráva růstla, trávička zelená.

Od Příbora.

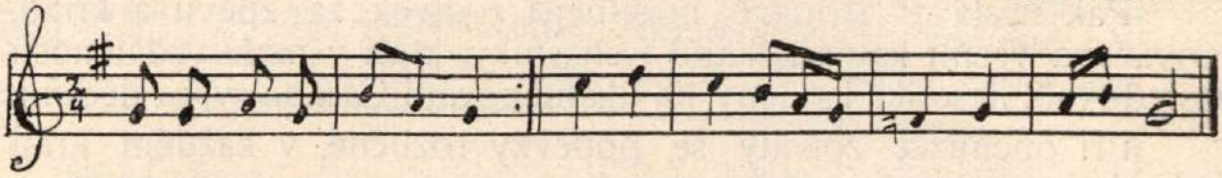

1. Nesemy Ma - ře - nu
v oleji smaženu,
u vrchu červenu,
u spodku zelenu,
pěknu, pěknu pro-bě - le - nu.

Nesem babu v koši,
Smrť nás o ňu prosi.
Už Mařena leží
a zubama škeří.
Helo, Helo, Helo, Helo!

Ze Zubřího.

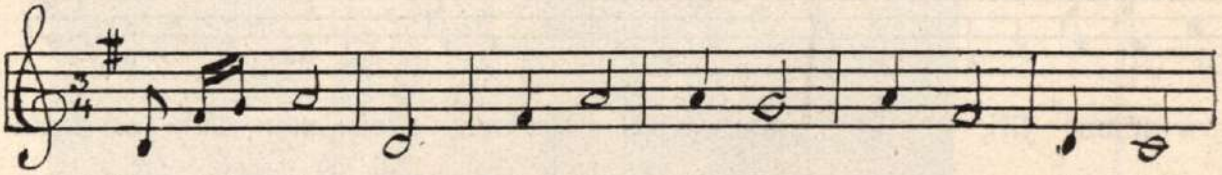

Cos Ma - ře - no, Cos Ma ře - no, cos v po - stě jí-

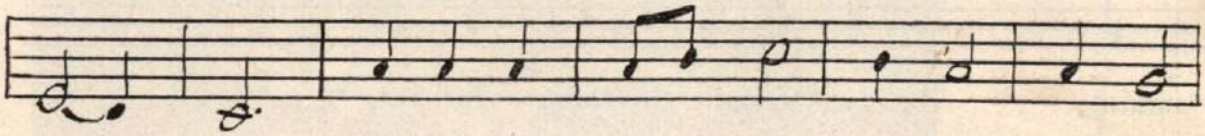

da - la? Ach, jí - dá - va - la sem já ze - lí

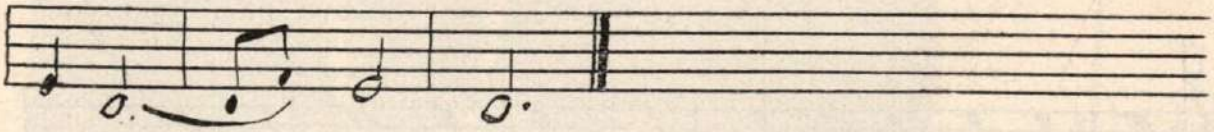

s ko - při - va - ma.

Z Velké.

Ča - ja - na, Mu - re - na,
za kohos' umrela?
Za pana Martina
s černýma očima.

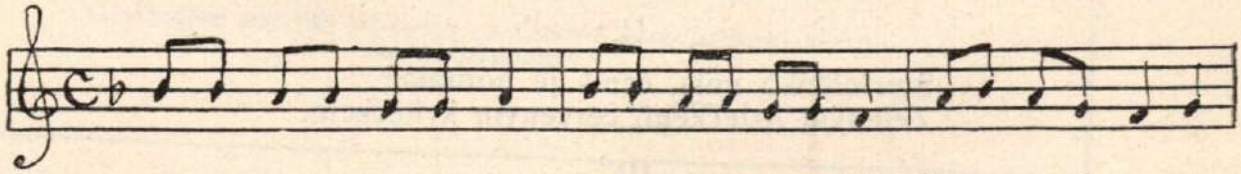

I. Květná smrtná nedě - la, kdes ty klúče podě-la? Dała sem jich dała

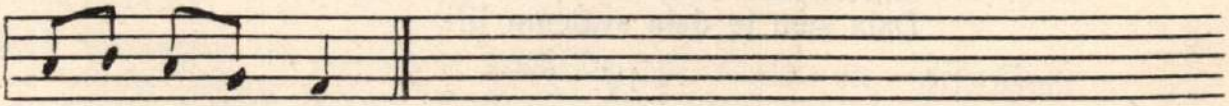

svaté - mu Ju - ri.

II

Svatý Jura k nám jede,
zemi odmykat ide,
aby tráva rustla,
tráva zelená,
všeliaké kvíti,
modrá leluja.

III.

Vítaj Petre z Říma,
daj nám flašu vína,
abe sme sa napily,
pána Boha chválily
až bude zima.

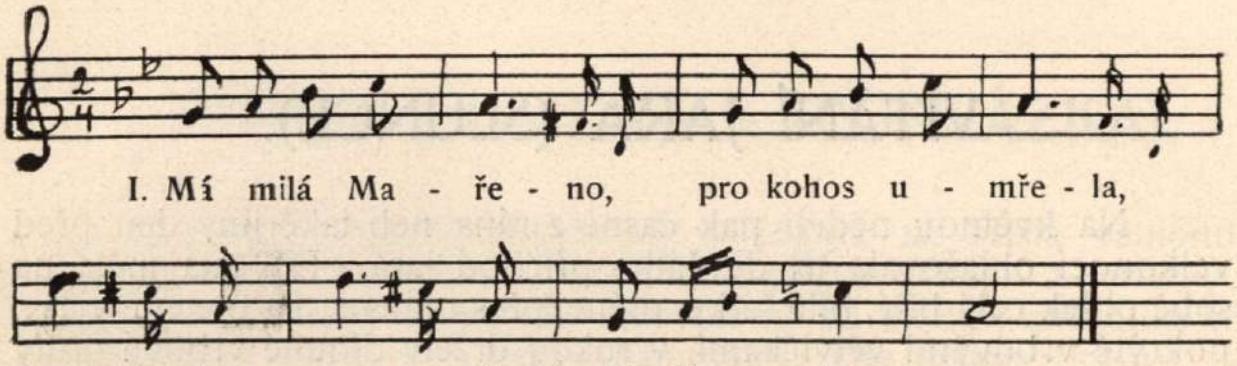

II.

Smrtolku jsme vynesly,
nové léto přinesly.
Helo! Helo! Helo! Helo!

III.

Buďme hodně vesely,
že vám leto nesemy.
Helo! Helo! Helo! Helo!

Někde ověšovaly si dívky rohatinu, představující Mařenu, t j. hůlka třemi na příč prostrčenými rahýnkami na udění masa) spoustou řetězů z vaječných skořápek, počínajíce si tak, jak při vynášení Čaramury.

Jakmile přišly k řece utápěly „Smrť“ či Moranu, kde vody nebylo, házely ji do zmoly neb kamení, aneb ji vyhazovávaly vysoko na strom, kdežto hoši ji kamenovali až sletěla na zem.

Po té utíkajíce v divokém chvatu k dědině ani se neohlížejíce, volaly: „Smrť nás lapí, Čaramura stane, honem děti utikéme“ atd.

Mezi tím jeden z chlapců utal stromeček, utíkaje za druhými až ku vsi, odkud za zpěvu vnesli stromek (Líto) do dědiny, zabodnouce ho do plotu nebo do střechy domku, kde strojívala se královna.

Na Hané a Drahanské vysočině a jinde nosívali stromečky, máječky, na jichž vršíčku měli nastrojený malinký došek „Smrtolenku“ a zpívali písně výše uvedené, jež spojovali s písněmi královenskými, Čaramura, Smrtolka čili Velkonocka, Králka v jedné postavě.

VÍTÁNÍ JARA (SLUNCE).

Na květnou neděli pak časně z rána neb také jiný den před velkonocí ohlašovala tři děvčátka příchod jara. Děvčata měla na sobě oblek celý bílý, bílé šatky, plýne, přes ramena, rozpletené vlasy, pokryté vrbovými větvičkami, v rukou držely dlouhé vrbové pruty zpívajíce:

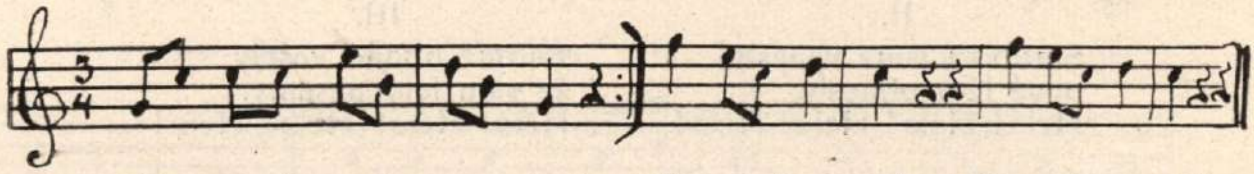

Vrby se nám zele - na - jo } Ra - dujme se! Ve - selme se!
na dvě strany prokvetajo, } Helo!

Musely jíti časně z rána, dokuď sluníčko ještě nebylo zhůru — jak babička Párová mi vypravěla — teprv stávalo se všudy, po dědině bylo ticho. —

To bylo však jen zdánlivé, neboť všude lidé vykukovali a maminky i kamarádky vybíhaly, aby králky viděly a slyšely.

Z nejprvu šly vedle sebe, švihajíce vrbovými pruty před sebou ve vzduchu.

Šly lehkým krokem od jednoho konce dědiny k druhému, dvakráte sem a tam jenom prý „plynule“; po třetí běžely kus za sebou a jedna po druhé zmizela v chaloupce, kde se měla strojiti králka a kde dostaly mléko i pučálku (pečený hrach), neboť před tím nesměly nic pojísti.

MRSKUT (ŠLAHAČKA, POMLÁZKA).

Po tomto obřadě utichlo vše v dědině až přišla velkonoc. Tu se mládež rozvířila. Chasníci ozbrojeni žilami z vrbových prutů i z řemínků kožených, rozběhli se po dědině, mrskajíce kde které děvče, ženu — i starou pánimámu, aby nebyla prašivá; za to se jim pak dostalo pomlázky červeného vajíčka nebo kraslice.

Mrskut býval významný, důležitý a oblíbený zvyk, jenž posud se udržuje ve vesnicích a také malé děti chodí na „Krahuli“ dům od domu se žilami a proutky, v rukou držíce šátek svázaný na způsob soturka na vajíčka a jiné darované pamlsky. Také děti šlehají se vzájemně a prosí o pomlásku v Ořechově asi takto:

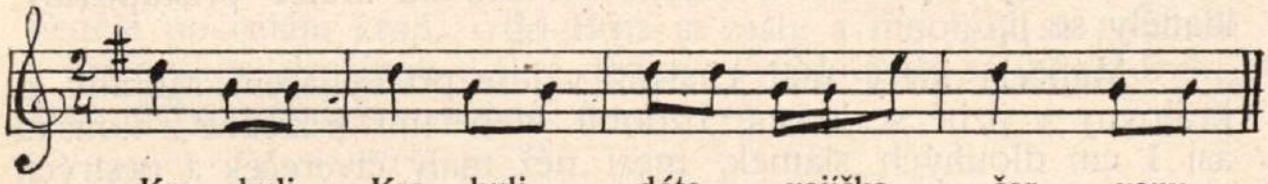

Kra - huli, Kra - huli déte vajíčko čer - veny
nemáte-li červený, dete pěkný malovaný,
šak vám slepička snese hyný,
pod lavico v kotku, na zeleným proutku,
proteček se vohebá, slepička se popelá,

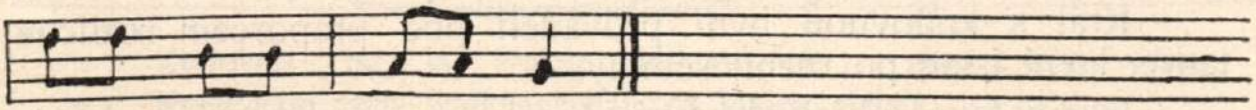

vají- - čko se kuto - lá.

Tímto způsobem probíhají celou vesnicí, která rozvířena jest křikem a smíchem.

KRÁLOVNIČKY.

V pondělí svatodušní vodívaly dívčiny králku, kterou si byly před tím zvolily pod praporcem, t. j. šatka, plyna bílá neb červený lipský šátek, uvázaný na čtyřech silných vrbových neb březových prutech, ověnčených zelenými větvemi a kvítím. Někde říkaly: „vedeme králku pod zeleným“ a to prý byla celá zakrytá vrbovými větvemi.

Dle vypravování babičky Párové bývala králka nastrojená krásně, plna pentlí a květin. Na hlavě měla věnec z kvítí z lesa neb luk, později jánku (t. j. koruna z perlí), ale pentle splývaly s hlavy i přes tvář, dva cípy byly delší, za něž ji vedly dvě králenky-strážkyně podle ní kráčejíce. Když ku králce přistupovaly, klaněly se jí.

Májíček, který uťal chasník v lese při vynášení Morany, u královny v jizbě se krásně ozdobil klebetami (růžence z kousků asi 1 cm dlouhých slámek, mezi něž malý čtvereček z pestrých látek se navlékal), vyfukami, obrázky svatých atd. Všechny královničky přiběhly, král — také dívka bíle oděná s jánkou na hlavě, ale méně pentlí — vzal májíček, nesl ho před králku a kloně se před ní, odevzdal tento některé králce z družiny; opět se vzájemně uklonili a počal obřad.

Král s královnou nyní prováděli pod praporcem rozličné tance, které jsme po různu sebraly.

Jaké ty tance obřadné kdysi bývaly, jak se změnily, co obřadnému významu ubráno, mnoho-li přidáno, o tom nemáme jasné představy. V jádru jsou přec jen znatelné stopy, že asi to býval obřad snad bohopoctný v době pohanské, předkřesťanské.

Že během sta a sta let porušoval se valně obřadový ráz, vidno z toho, že přidával si lid pohyby a tance obřadu neodpovídající, písně se slovy milostnými, žertovnými atd.

Potancovav před chaloupkou a ukloniv se králce, vzal král májíček a v čele seskupených dívčin kolem královny kráčel k druhému statku neb stavení, zpěvy a tance před před tímto opakuje, kdežto ostatní dívky bíle oblečené a květinami ozdobené točíce a

vrtíce se kolem nich, přizpěvovaly. Cestou zpívána píseň někde „Svaté milé Frolijánko, pros za nás“, jinde „Sv. Duše, stůj při nás, Helo“ atd.

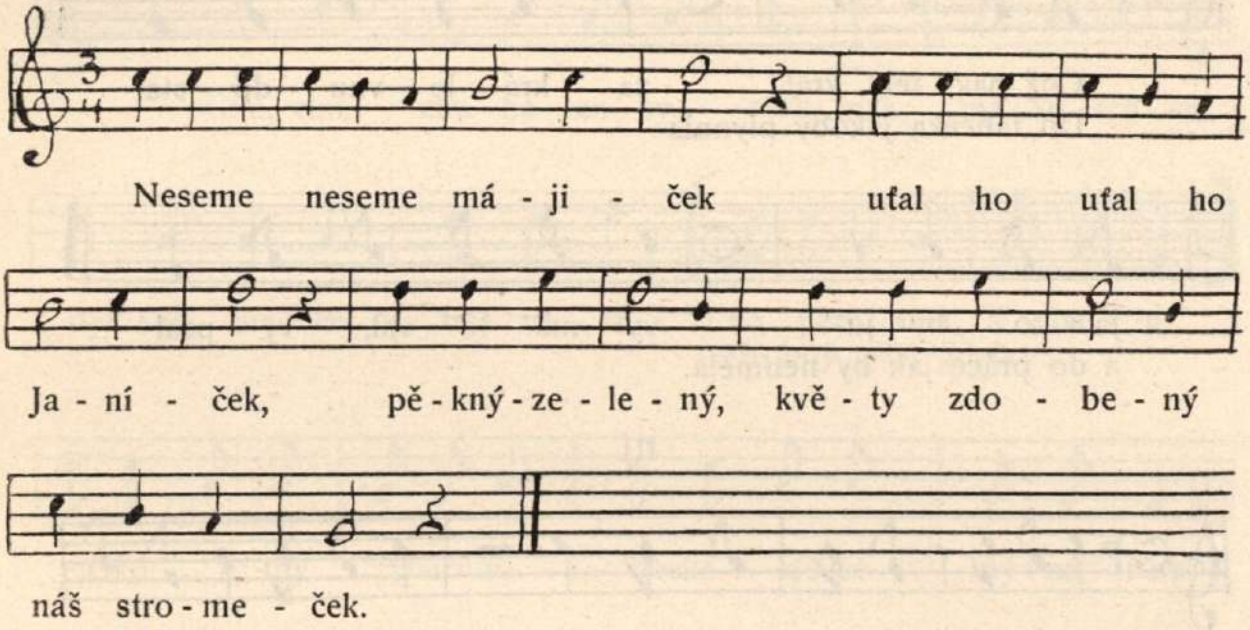

V Troubsku, dle vypravování starých babiček-královniček prováděly se tance a obchůzky králek — voděna královna po tři neděle po celém kraji, i do Brna si zašly a mnohdy se potkavši s královskou družinou z jiné dědiny, vychloubaly se jedna druhé, jaké měly úspěchy.

I.

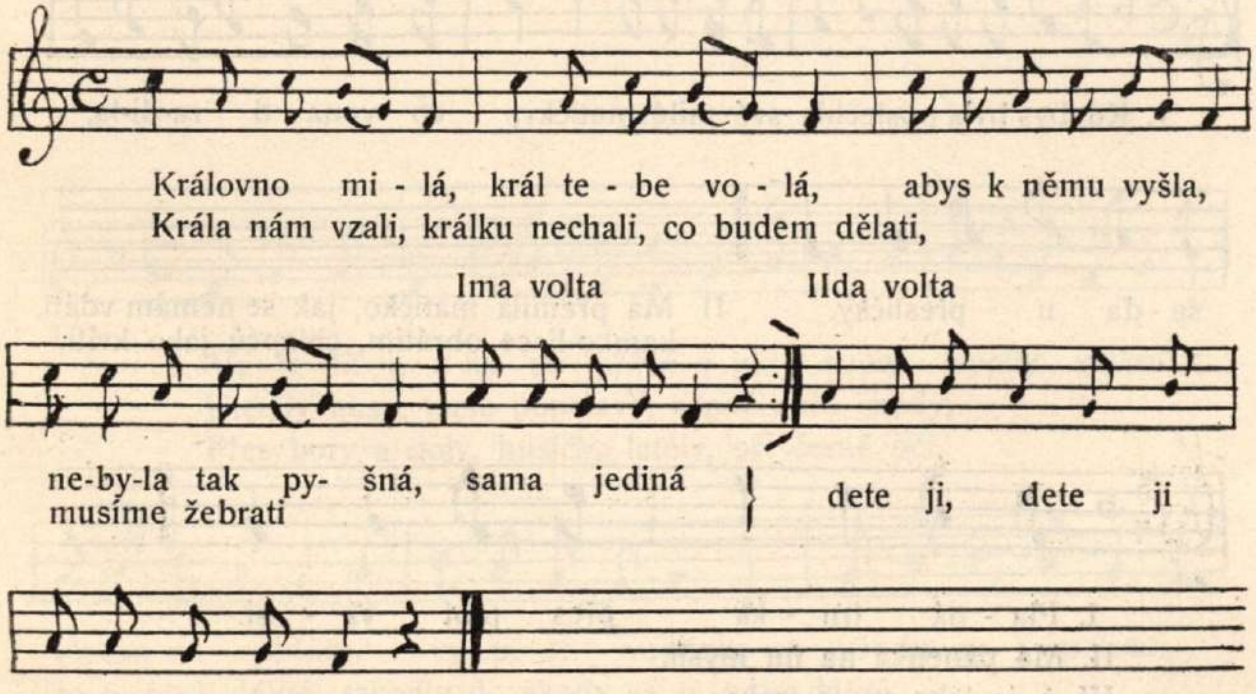

II.

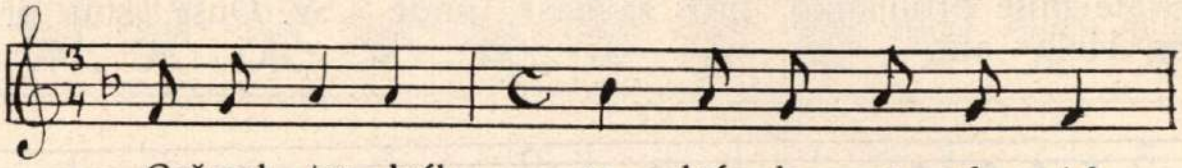

Což pak ten král za krá - lo - vnu do - stal
Do tanečka jakoby plynula

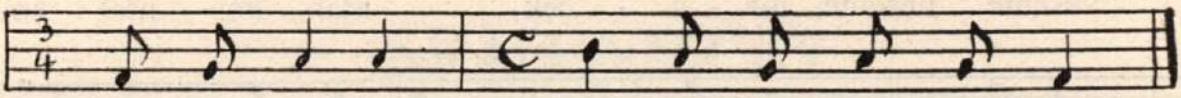

ja - ko by ju vy - ma - lo - val, vy - psal
a do práce jak by neuměla.

III.

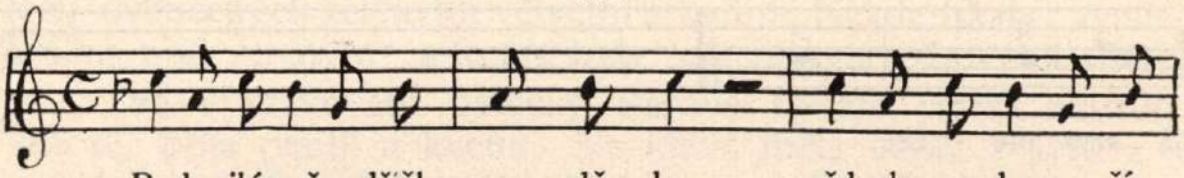

Pod milým žundřičkem se - dě - la, vždycky mu do o - čí

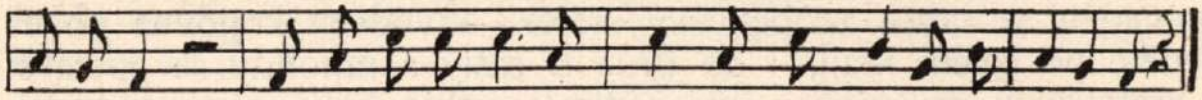

hleděla. Vary synku vary, pr - ši - jo na tebe tolary.

IV.

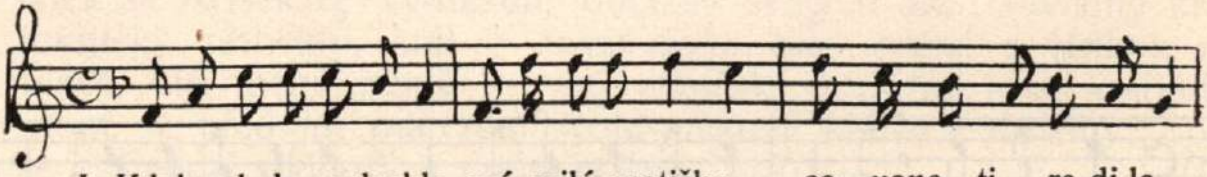

I. Kdybys byla poslechla své milé matičky, co vona ti ra-di-la,

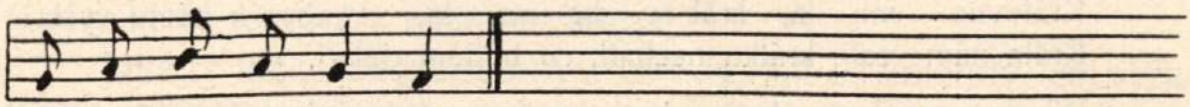

se - ďa u ˆ přesličky. II Má přemilá matičko, jak se nemám vdáti,
kamko-li se obrátím, chlapců jako kvítí.

V.

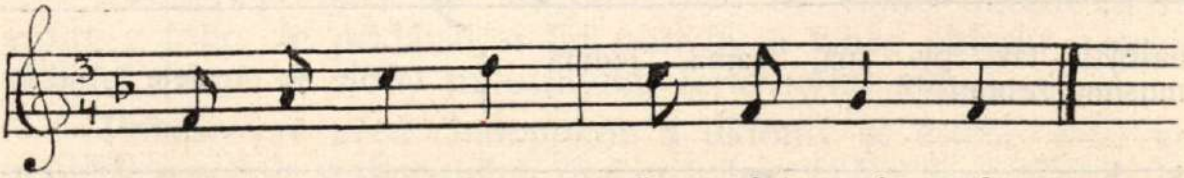

I. Pla - ná trn - ka přes plot vi - sí.
II. Má panenka na ňu myslí.
III. A ja take na te trnke;
IV. dé panenko dvě huběnke.

VI.

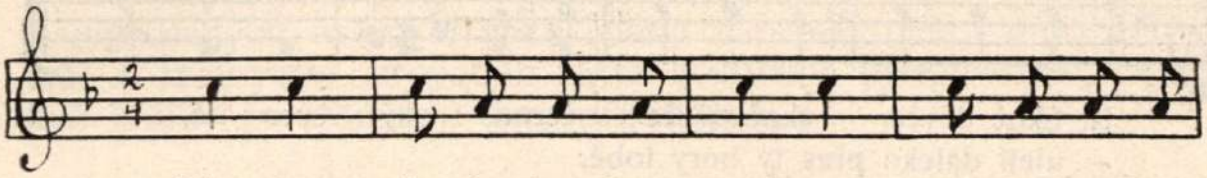

Cim, cim, cim - ba - len - ky, mak, mak, ma - ku - len - ky,

dyž sem ma - lá bý - va - la, na peci sem lí - ha - la,
drobný rybe jidala,

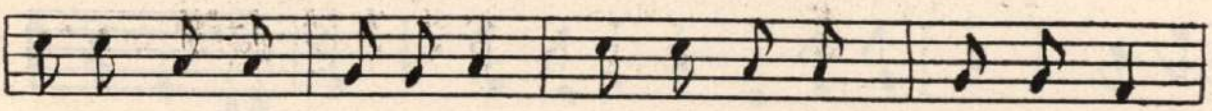

velké ry - by rybařům, hezké děvče my - ná - řům.

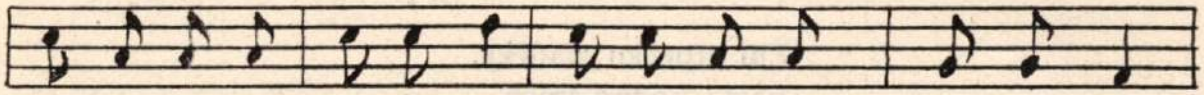

Ty se, děvče, ty se vdé a ty na mě ne - če - ké,

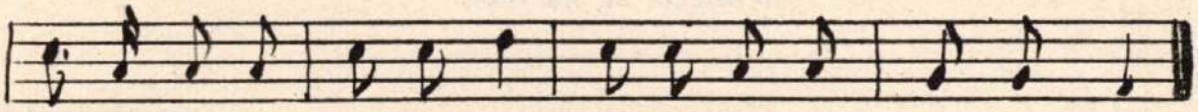

ja se vdavat ne - bu - du, až sy - nečka poz - bu - du.

VII.

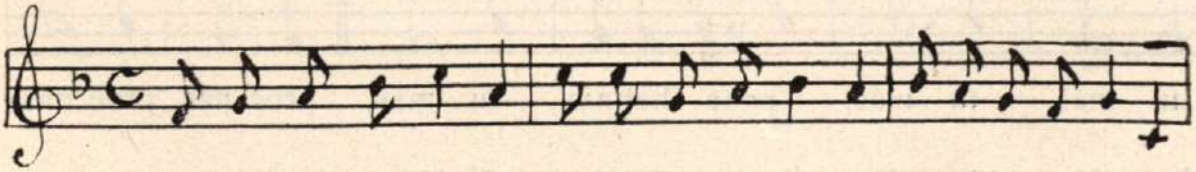

I. Vy - le - tě - ly hu - se právě o půl noce, vypily voděnku
Uletěly huse, huse popelavé, zapadly do škody,
Přes hory a doly, husičky letěly, oči černé oči,

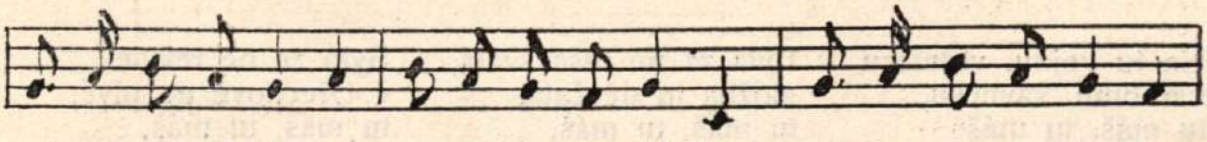

všecku na potoce, vy - pi - ly voděnku všecku na potoce.
za ty hory dálné, zapadly do škody za ty hory dálné.
již je neviděly černé oči, černé oči již je neviděly

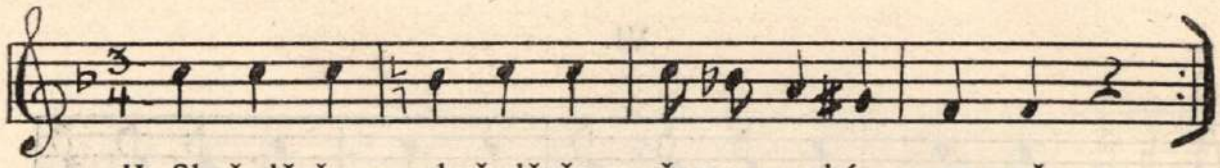

II. Skoč děvče, skoč děvče černo - oký pro ně,
uletí daleko přes ty hory tobě.

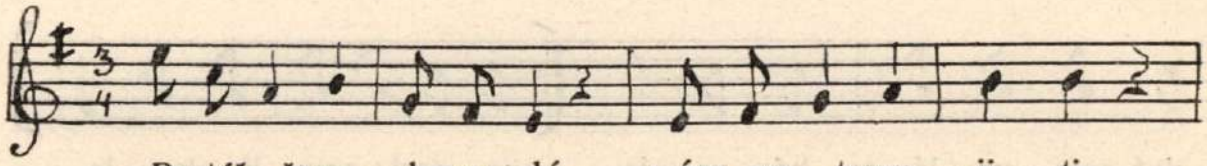

Pastýř žene kravy dó, mám na travu ji - ti,
Mám kovaře milého, pujdu k němu ráno,

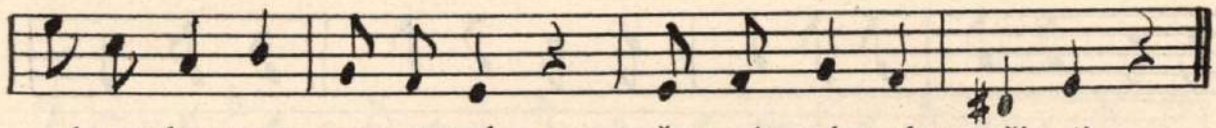

zla-ma-la sem srp nové, čem ja bu - du ži - ti.
ukuje mě srp novy, pujdu pak na trávo.

Žni srpečku zlatičky,
nažni hodně tráve,
aby milé rozmilé
nehněval se na mě.

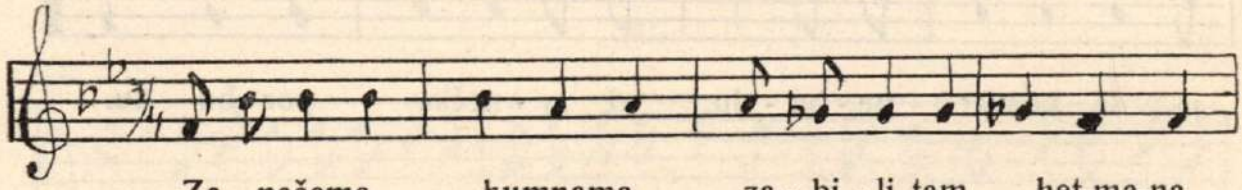

Za našema humnama, za - bi - li tam het-ma-na,

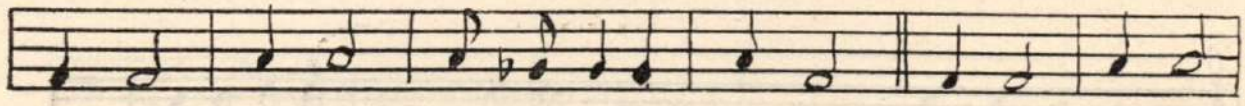

tu máš, tu máš, pane hetman, tu máš, proč nás, proč nás

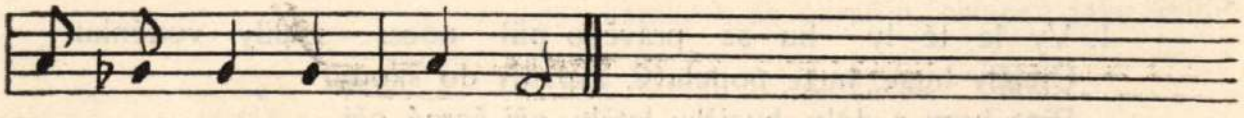

na tu vojnu dá - váš.

Na tu vojnu, vojničku
karabinu, šavličku,
tu máš, tu máš
pane hetman, tu máš,
proč nás, proč nás
na tu vojnu dáváš.

Byla za ně mša svatá,
slóžila ju děvčata,
tu máš, tu máš,
pane hetman, tu máš,
proč nás, proč nás
na tu vojnu dáváš.

Bylo za ně rekvie
v Ořechově na pivě,
tu máš, tu máš,
pane hetman, tu máš,
proč nás, proč nás
na tu vojnu dáváš.

Jakmile královničky obešly vesnici a ukončily obřad, odebraly se do obydlí královny, kde vystrojily jim hospodyně hostinu z vyprošených vajec, krupice, másla a peněz, neboť mezi tím co král s královnou prováděli tance a družina přizpěvovala, chodily dvě králky po domech, dary přijímajíce.

„HONĚNÍ KRÁLE“ (JÍZDA KRÁLU).

Tak jak vodění králky, tak i jízda nebo honění krále na Moravě kdysi všude obvyklé, jest zvyk přenesený v podání ze šedé dávnověkosti až na naše doby, zajisté velmi starý a kdysi významný.

Jest arciť význam zahalen tajemnou mlhou a dosud badatelé národopisní ho nerozluštili nadobro.

Všeobecně se soudí, že jest to památka na jarní oslavu snad nějakých pohanských božstev, vítání jara zosobněného v postavě jemného, slabého, němého krále, jenž sedí na bílém, velmi okrášleném koni, sám jest ověšen úplně pentlemi, má bílou, vlající košili, krátkou sukni bílou až ke kolenům, na hlavě jakousi korunu z kvítí, pozlátka, plno fáborů a v ústech drží bílou růži.

Král obklíčen jest množstvím chasníků na vyšňořených koních sedících, jež přísně a úzkostlivě ho střeží, veden jsa dvěma podle něho jedoucími královníky.

Před ním jede „Šerha“ drže v ruce někde okrášlený meč, někde okytkovanou hůl s praporkem. Také ostatní královníci mají praporky.

Ve svatodušní pondělí odehrával se děj ten v každém kraji Moravy a tak jak obřadní zvyk královniček skoro v každé dědině se prováděl, přizpůsobuje se poměrům, v podstatě byl však stejný, tak i jízda s králem nebo konění krále, říkadla i písně, oblek krále i královníků přimykal se k povaze té oné krajiny.

Čím více do dávnověkosti sahal, tím slavnostněji, vážněji pojímal lid staré zvyky, kdežto v době novější považovány jako hra, žert a kratochvíle.

Zřejmě je to viděti i na okolnosti, že v zadu, odděleně od družiny královy jede „Ocásek“ na malé staré herce, maje na obličeji škrabošku (larvu), na sobě pak obrácený starý kožíšek.

Někde bývala herka celá ověšená stébly slaměnými a hoblovačkami, to vše pro smích.

Jízda králů prováděla se slavnostně. Přiletěli na koních, uprostřed majíce krále, jak vítr do dědiny a provedli zde tak zvané vyvolávání.

Hanácký král z Kojetínska.

Na brněnsku udrželo se „Honění krále“ zároveň s Hanou, Slováckem i Valašskem dosti dlouho, až se později proměnilo v „Jízdu králů“, neboť honění i zajmutí krále mnohdy vyvrcholovalo v krvavé řezby s koncem někdy velmi smutným a proto z vyššího úřadu zakázáno. Honění v „Zajímání krále“, jak vypravovali mi staří lidé.

Jakmile přijeli na náves počal Šerha vyvolávati rozličné průpovědi; káral, chválil, vymýšlel případné rčení o poměrech v osadách, posuzoval, odsuzoval rozličné poklesky a nejvíce rčení vztahovalo se ku dívkám, jejichž vlastnosti chváleny, ale také haněny bývaly.

Namnoze vyvolávání platilo erotice (lásce), což mnohdy i hněv, pláč, smích vzbudilo a dívky zlomyslného Šerhu poházely květinami, pruty, ale i pískem, kaménky atd.

Šerha vztýčiv se na koni, povýšeným hlasem volati počal, kdežto hudebníci za každou průpovědí hráli tuš.

Poslochete horní, dolní,
domácí a přespolní!
Přijel k vám náš král se podívati
a vás o pomoc požádati!
Máme krála chudobnýho,
na horách obranýho,
ale poctivýho!
Zajali nám ho na dolách, na horách,
na velkých pustinách,
Vzali mu dvě sta, z prázdnýho města,
dvě sta volů z prázdných dvorů,
tři sta koní z prázdných stájí,
dobře, že tam neměl nic,
byli by mu vzali ještě víc.
Děléte, děléte, něco nám déte
a nás tady stát dloho nenechéte.
Necháte-li nás tady dlouho státi,
budeme vám střeche trhati,
pod vrany koně stlati,
zajedem do rolí, spasem vám obilí,
pojedem za dědinu, spasem vám jetelinu,
nedáte-li brzičko, spasem vám všecičko;
proto šáhněte panimámo do sádla
hluboko
ať vás ročička nebolí do roka
a hlava vaša na dycky. — Moziko, vesele!

Nyní vyjde hospodyně ze statku, nesouc na misce sádlo, na druhé vajíčka a kus slaniny neb klobásy a j., podává vše králům, jenž jedou o stavení vždy výše až pak uprostřed návsi zůstanou stát a Šerha mocným hlasem vyvolává asi takto:

Poslochete horní, dolní,
domácí i přespolní,
o tom sletě Sokolskym
v tom Brně německym:

Rohrer draka odvazoje,
před rathóz ho vetahoje:
»Polez rychle, není časo,
mosíš sežrat českó chaso!
Co, že nechceš, nemáš zobe?«
Hrom nechť bije do vostude,
troštovale sme se temu
a včel márno, konec všemu.
Sokolo se chodák polekal
do pelecha zalez, nedotal.

Jakmile vyvolávání vyčerpáno obrátí Šerha koně, mává praporkem na znamení odjezdu a celá královská „družina“ odletí. Po té rozproudí se kolem máje veselí a tanec.

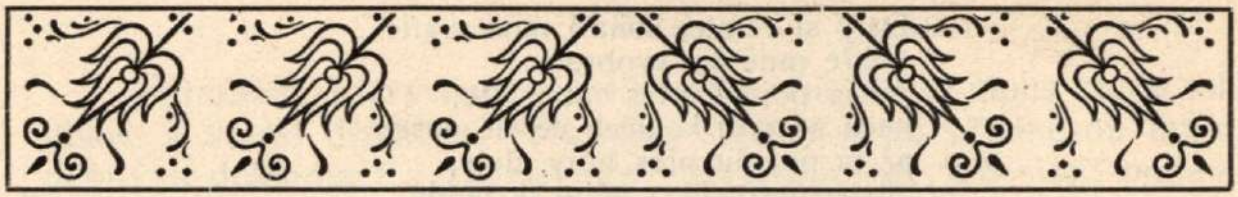

DOŽATÁ.

Občanstvu žabovřeskému a všem účínkujícím věnuje Jaroslav Vašica. Provedena mužským odborem Národní jednoty 24. srpna 1913 v Žabovřeskách. Vozů 18, účinkujících 120, obecenstva 3000.

Dožatá jest staroslovanským, dědivým, rázovitým zvykem, jehož původ dlužno hledati v tom, že hospodář, hospodyně a čeleď za příčinou ukončení žní a šťastné dopravy i poslední fůry bohaté sklizně do stodoly, oslavovali tento velmi důležitý okamžik v životě selském každoročně se opakující.

Ženci a žnečky nesouce upletený věnec polního kvítí a propletený klasy všeho obilí u humen a u dvoru hospodářova spustí hlučným hlasem píseň chvály hospodáře a hospodyni:

Náš hospodář hodné dvořák, on má jedne žence pořád. Naša hospodeň hodná dvořka, pro žence dobrá kochařka Dobře peče, dobře vaří, šak se ji to všecko daří. Ichuchu!

Odevzdávajíc pak jedna[1]) z nich hospodáři věnec říká:

Vážené hospodářo! Přémite tento věneček od poctivéch děveček! Kolek klásečku, toli másečku; kolek zrneček, toli měřeček; kolek stopeček, toli kopeček.

Za ní sekáč:[2])

Me sme tento věnec vile z trávy, abe Vám dal pan Bůh zdraví. Me sme tento věnec proto ovile, že sme všecko šťastně domo skledile; vile sme ho taky do kola, abe bela plničká Vaše stodola. Me Vám přejem tento dar, keré Vám Pán Bůh narůst dal z órode zemské, rose nebeské, z jasnyho slonečka, z tepliho deščička, na Vašem pole do Vaše stodole. Abe Vám Pán Bůh požehnal sto kop rže, sto kop žeta, sto kop ječmeňa, sto kop jetele, sto kop ovsa, abe Vám koně skákale hopsa.

Žejte milé hospodářo ešče dlóhy leta, v štěstí a blahobeto ožévéte světa, sklezujte hodně na poli dobryho obilí, do smrti přejem Vám všecko hesky, po smrti pak království nebesky. Pochválen buď Ježíš Kristus.

---

[1]) Markéta Bartlova. [2]) Řehoř Ludvík.

Píseň:

To máte sedláče, to máte věnec,
def ste ve béval hezké mládenec;
hezké mládenec, růžovy tváře,
me sme ho ovile pře Vašém dvoře.

To máte tetičko, to máte ketko,
me sme Vám sežale všecko pšeničko,
všecko pšeničko, všecinké oves,
abeste věděla, že je žní konec.

Proslovení hospodáře:[3]) Přejimám od Vás tento dárek, vzpomeno též na pivovárek. Spolo sme pracovale, spolo sme žale, spolo sme dřele, žízeň sme měle. Proto nám šenkýřo nalívej rád, všecko to pode na moj řád. Ve, mozeke, hréte na to baso a obveselte všecko chaso. A te moje milá stará, me lítat bodem jako pára. A než-le se v kole zasmějem, ešče si neco zapějem:

Píseň:

Bévávalo, bévávalo, bévávalo dobře,
za našéch mladéch let,
béval svět jako květ,
bévávalo, bévávalo, bévávalo dobře.

Mezi zpěvem usedají sekáči a žnečky k večeři; hospodyně dává krájet chleba a pobízí:

Krájéte si, krájéte si, je ze zlaté lopate, abe nám pán Bůh zas požehnal. (Jeden stojí.) Sednite, sednite, abesme mohle spávat nebo stávat, abeste nám neodnesle spánek.

I. žnečka: Hospodeňko, máte ten chlíb bílé.[4])

II. žnečka: A jak pěkně opečené.[5])

III. žnečka: Podivéte se, taky maji kohóti mliko, to já vám ráda.[6])

IV. žnečka: Hospodářo! mohl ste ten nuž trocho nabróset, je tak topé, že be si člověk roko zmohl.[7])

Pantáta: Já sem se bál, abe ste si nepořezale prste.

Hospodeň: Te si okruj ten ščořánek, abe se na tě chlapci smále.

V. žnečka: Ja si okrójim velké krajic, šak ste měl hospodářo ryž népěknější z celé dědine, každé se divil.[8])

(Po rozdání chleba):

VI. žnečka: Včel si ale neco pěknyho zazpiváme. (Zpívají):

Dež naši mlátile, já sem si ležel,
a deš šle k obědu, já taky běžel.
A proč ty otikáš, dež se nemlátil!
No, dež ož so na cestě, tož se nevrátím.

---

[3]) T Doležal. [4]) Vaškova Hermína. [5]) Tytlova Marie [6]) Risenerova Josefa. [7]) Stejskalova Kristina. [8]) Bartoňkova Josefa.

Pantáta: Včel s vemte křéžalko, abe Vám neveschlo v krko.

VII. žnečka: Což o to, v krko nám neveschne, ale smotno je nám to, debesme to měle aspoň harmoniko.

Pantáta: Ale deť sem přeci řikal kmotrovi ať přende večir a nende; běž Jenofo se podivat proč nende. (Jenofa přivede harmonikáře). Harmonikář sedne.[9])

VIII. žnečka: Kmotře, co máte ten népěknější kosek v té harmonice, ten včel zahréte, hospodář s hospodeňó mosijó mět sólo.[10]) (Hospodář a hospodyně tančí a ženci tleskají.)

Hospodeň: Ale já jož nemužo, to jož néni pro takovi ledi, ať tancujó ti mladi. (Několik jich začne tančit.)

Pantáta: Včel ste si zatancovale, tak zas neco zazpivéte. Zpívají: (Hanák má červený gatě atd.)

IX. žnečka: Omite to pěsničko kmotře zahrát?

Hospodeň: (donese koláče.) Berte si koláče, te jož só z nové móke, včera sme jo převezle ze mléna toť od pantáte Šargona.

X. žnečka: Hospodeňo, poznat, že ste véca nešanovala, máte moc slipek?[11])

Hospodeň: Což slipek mám dosť, ale vajec včel nikde všecko to kvoče a člověk abe to ževil zadarmo.

Pantáta: No, kmotře, sposfte nějakó!

Hospodeň: Mosim mo taky dat koláča, abe neřekl, že bel na dožaté a ani be nevěděl, jaky máme koláče.

Harmonikář: Pánbu zaplať. Já to decky řikám, takovó hospodeň, jak ve ste, to be mosel pohledat, já mám všecko rád od móke, mě doma říkale šeškové Jora.

XI. žnečka: No dobře, že ste zpoměl, hneď vám o tech šeškách zazpiváme.[12])

Zpívají: Za horama svítá, bode brzo den atd.

XII. žnečka: Furt jenom zpivat, taky neco vekládat co se kemo přehodilo.[13])

Sekáč: Dež sem já bel pacholkem, chodil sem s hospodářem, chodile sme po polách divat se na obilí. Jednó sem šil do pola, kókol zrovna rozkvetá, jak sem vám šil okolo, kuň mně skočel na hlavo, debech nebel odskočel, béval bech bel neščasné.

I. E co kuň, ale dež mne tenkráť honil ten prajské husar s dragónem! No tak stréčko zazpíváme si to: Jak so žev nezapomeno . . . atd.

---

[9]) P. Šmatal. [10]) Vaverková Emilie. [11]) Marečková Marie. [12]) Em. Pozdníková. [13]. Em. Šmahelová. [14]) Josef. Vaverka

Hospodeň: No, Ančo, co tam sedíš jak mrkva, istě mesliš zas na teho meslevca, chaso zazpivej ji:

Na té louce zeleny . . . atd.

Pantáta: He, Matóšo, což ses nevespal na celé deň?

Sekáč: Divéte se na něho, hledí to včel jako žaba z hracho.

Žnečka: No, deť bel včerá na svajbě až do rána a dneska pré mo celé deň jejich vezpivávale doma: Dež naši mlátile . . .

Všichni: Tož zazpivéme mo jo taky. Zpívají:

Dež naši mlátile atd.

K ukončení hospodář zpívá:

Slonečko jož zachází, hvězdičke bodó zřít,
všecke žnečke a ženci mohle bechme jož jít,
deň se bere k večero, pudem, pudem, milá chaso,
pudem, jož pudem spat a ráno brzo stat.

Žnečka II.:

Náš milé hospodáři, dobře se nám tade daří!
Naše milá hospodeně, veselet se dost omíme.
Dneska néni žádná kaša, obečéná strava naša;
dneska same koláče, masa plny pekáče.
Je to taky velmi živo, za nápojo je dobry pivo.
Též ste měle velké ohled, že ste dale dobré oběd.
Polivka bela sami oko a což to maso na divoko,
to vám belo jako mandle, koláčke jak cukrkandle.
Což ta skopová s mrkví, odávit se mohl ten třeťák zbrklý.
Mladá hosa nebela moc řidká, ni hana, ni némenši vétka.
A to staró hoso ož sem jedla jen tak z muso.
A te chotny, dobry drščke, chválele si ženský — mrške.
Kdo to jakže viděl, co to belo dneska jídel!
Každé veselé jen se směje, že nám panimáma přeje.
Šak to všode taky néni, belo to jak o posvíceni.
Proto vám dnes štěstí přeji, přeji ze srdce nejupřímněji.
Peněz zlatéch tolik set, jak v tem věnco samé květ,
k temo ešče tolik tisíc, co je v tem věnečko ketic,
taky zdraví pevny dosť, žádnó starost, žádnó zlosť.
Náš pantáta a naše panimáma ať žijó![15])

Zpěv:

Náš hospodář hodné dvořák, on má jedne žence pořád . . . atd.
(Jak svrchu.)

Nic sobě nehořekujme, mili Hanáci,
že si z nás posměch dělajó ti cizozemci,
jak Němci, tak Rakošani, ježto šatstvo naše hani,
že nosimě lemováni a veševáni.

Hanák má červeny gatě, to se o něm vi,
on se muže verovnat e jenerálovi.
Jeneráli také majó, dež parádo držívajó
a Hanáci pře své práce jich ožévajó. Atd.

[15]) Sl. Cerflova.